

витоком естетичних почуттів. І тоді ми зможемо розвивати в ній екологічну культуру, бережне ставлення до природи, бажання відтворювати її образи у своїй творчій діяльності.

Спиралючись на вищезазначене теоретичне підґрунтя, ми плануємо і проводимо природоохоронну роботу з дітьми наступним чином.

До загальновідомих способів пізнання природи ми додали ще й емоційний та художній шляхи впливу на екологічну свідомість учнів за Тарасенко Г.С.

Щоб сформувати у них бажання берегти природу, охороняти і примножувати її багатства, треба, перш за все, навчити бачити її красу, правильно сприймати природні явища. Тому першим кроком є організація безпосереднього емоційно-чуттєвого контакту дітей з природою (міні-уроки милування). Проживаючи в сільській місцевості, діти звикли вважати природу джерелом харчування, діяльності людини. Ми ж спрямували світосприйняття учнів до духовного бачення оточуючого світу.

Такі уроки є не лише формою позакласної роботи, але й елементами уроків, коли сприйняте раніше ми відтворюємо у мистецтві, тобто на уроках образотворчого мистецтва, художньої праці, основ здоров'я. Таким шляхом ми розвиваємо художньо-образне мислення учнів.

Але проведення милування природою неможливе без попередньої ретельної підготовки вчителя, оскільки вплив на естетичну свідомість дитини потребує майстерного добору «інструментів дотику» до особистості. Тому ми використовуємо на таких заняттях не лише стандартні спостереження, але й завдання пошуково-творчого характеру: музичні й пластичні імпровізації, ритмічні замальовки, роботу з природним матеріалом на свіжому повітрі, складання зв'язних висловлювань або віршованих рядків. Доцільно вважаємо інколи застосувати і активні форми естетичного та емоційного пізнання світу, такі як: рухливі ігри, змагання, естафети, трудові десанти, інсценізації прочитаних тут же творів. Але поруч з такою роботою ми регулярно здійснюємо походи до нашого джерельця, яке ми з першого класу оберігаємо і очищаємо.

Та всього повинно бути в міру, ця робота не щоденна, буденна, а святкова, щоб діти з нетерпінням чекали наступних занять. Ми практикуємо заняття 1-2 рази на місяць, тривалістю від 10-15 хвилин до 25-30 хвилин. Доречно так спланувати роботу, щоб заняття з милування співпадали з певними природними явищами та сезонними змінами у природі. При підготовці обов'язково добираємо кращі природоохоронні зразки з народної творчості, тобто впливаємо ще й засобами народної педагогіки.

І коли учні вже мають достатньо естетичних вражень і яскравих образів, переходимо до уроків художнього пізнання природи – сприйняття творів мистецтва та практичного відтворення раніше сприйнятого у власній практично-творчій діяльності: малюємо, ліпимо, зображуємо те, про що у нас сформувались яскраві уявлення, образи. Тут ми звертаємось до занять народознавчого характеру: ліплення з солоного тіста, аплікації з паперу, соломки, вишивання, плетіння. Не забуваємо й про виготовлення годівниць.

Все це сприяє формуванню бережного ставлення до оточуючого середовища, екологічної культури та свідомості, розвиваються і виховуються доброта, гуманність, чуйність, естетичні почуття, а отже, і моральність, і людяність учня.

ЗООЛОГІЯ ЯК ШКІЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ

Дімітракі Ю., Двірна Т.С.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Птахів вивчають вже давно, частково заради пізнання їх самих, частково

для проникнення в сутність живої природи взагалі. Яйце птаха та його зародок були описані ще Аристотелем (384-322 р. до н.е.). Історія орнітології – науки про птахів – як однієї з найдавніших біологічних дисциплін бере саме звідси свій початок, із знаменитого трактату “Історія тварин”, що містить відомості про анатомію і способи життя 170 відомих йому видів птахів.

Римські патриції володіли розкішними колекціями живих екзотичних птахів. Фрідріх II Германський (1194-1250) написав трактат про соколине полювання і про вирощування птахів у середні віки, що оснований в більшій мірі на спостереженнях, ніж на припущеннях, що існували на той час [1].

Видатний природоохоронець Карл Лінней увійшов у історію орнітології як творець методу орнітофенології у вивченні перельотів та як автор збірки по пташках Швеції. Головною його заслугою було створення класифікації і системи птахів, що включає 6 рядів, 78 родів і 554 види. Розміщені у суворій послідовності, ці види отримали родові та видові латинські назви. Створення класифікації птахів на початку XVIII ст. К Ліннеєм і узагальнення орнітологічних даних Ж.Бюффоном мало велике значення для подальшого розвитку орнітології. Ці дві події слугували поштовхом до ряду напрямків, історія яких бере початок саме з цього періоду. Орнітологія як синтетична наука про птахів, що об'єднує зусилля багатьох наук і областей практичної діяльності людини, стала виникати саме в першій половині XVIII ст. Це багато в чому визначило етапи її подальшого розвитку [1].

В системі біологічних наук орнітологія займає особливе місце. Її предметом є птахи – своєрідна гілка еволюції тваринного світу. Орнітологія включає повне знання про птахів, отримане за допомогою різних методик [2].

Одним з найважливіших і найактуальніших напрямків сучасної орнітології є поглиблене вивчення сезонних міграцій птахів. За останні десятиріччя у світовій і вітчизняній літературі з'явилося дуже багато публікацій, що висвітлюють різні аспекти даної проблеми.

Аналізуючи програму з зоології [4], неважко переконатися, що тут дотримано загальновідомих дидактичних принципів у викладанні предмета: єдність навчання і виховання, науковість і доступність, систематичність і послідовність та ін.

За програмою, на перших уроках учні дістають поняття про всі основні таксономічні одиниці: вид, рід, родина, ряд, клас і тип. Важливою особливістю змісту програми щодо класифікації тварин є те, що протягом усього часу вивчення зоології поняття про таксономічні категорії закріплюються і поглиблюються в кожній темі наступного курсу [3].

Сучасна зоологія становить систему наук. Вона диференціювалась на ряд окремих дисциплін: морфологію, фізіологію, ембріологію, екологію, систематику та ін. Кожна з цих галузей вивчає різні явища і процеси, що відбуваються у тваринному світі.

Безперервний розвиток зоології викликає дальшу диференціацію її на ряд інших галузей наук, які вивчають окремі групи тварин. Така, наприклад, галузь зоології, як ентомологія, вивчає комах, іхтіологія – риб, а наука, що займається вивченням птахів – орнітологія [2].

Шкільний курс зоології як навчальний предмет також включає в себе елементарні відомості з різних галузей зоологічних наук (морфології, фізіології, ембріології, систематики, філогенії, зоогеографії та ін.). У програмі відбито зв'язок зоології з практикою.

Важливим у програмі зоології є те, що будова тварин усіх систематичних груп розглядається у тісному зв'язку з умовами середовища. Крім того, будову тварин, зокрема тих, що є типовими представниками певних систематичних груп, вивчають у кожній темі в порівняльно-анатомічному плані [4].

Додержання послідовності у формуванні поняття про обмін речовин, зокрема про живлення, травлення, дихання, всмоктування речовин їжі в кров і

рознесення їх до всіх частин тіла і виділення, підводить учнів до розуміння єдності обміну речовин між організмом і зовнішнім середовищем.

Шкільний курс зоології містить достатній матеріал, щоб ознайомити учнів із здатністю тварин сприймати численні сигнали із зовнішнього середовища і відповідно реагувати на них, а також матеріал для пояснення причин поведінки різних тварин, а особливо птахів.

Під час вивчення хребетних тварин, особливо птахів, програмою передбачено ознайомити учнів з різними явищами в житті цих тварин: перельотами, гніздуванням, орієнтуванням у просторі, складною поведінкою [4].

З короткого огляду фізіологічного матеріалу, зокрема матеріалу про функції нервової системи, передбаченого програмою і викладеного у підручнику зоології, видно, яке велике значення має вивчення його учнями для формування в них таких понять, як подразник, подразливість, збудження, безумовний рефлекс, інстинкт, умовний рефлекс. Крім того, вивчення поведінки тварин і ускладнення їх вищих груп (птахів і ссавців) допоможе учням правильно розуміти залежність її від рівня розвитку нервової системи та органів чуття [3].

Екологічний матеріал – невід’ємна частина кожної теми курсу зоології. Ознайомлення з екологією тварин має велике пізнавальне значення, особливо для розуміння взаємозв’язку організму і середовища. Визначення екології тварин у нерозривному зв’язку з іншими галузями зоології допоможе учням зрозуміти, що процеси обміну речовин відбуваються в організмі у певних умовах зовнішнього середовища.

Важливий матеріал про особливості в будові тіла у зв’язку з пристосуванням до пересування в повітрі містить тема “Клас Птахи” [2], особливо будова птахів та їх екологічні групи.

У програмі [4] окремим пунктом включено: “Основні мисливські та промислові птахи, їх охорона і раціональне використання”. В ньому наголошується на ознайомленні учнів із заходами охорони і збільшення кількості цих птахів (качки, гуси, курині та ін.). Тема “Клас Птахи” [2] включає достатній матеріал про свійських птахів: курей, індиків, качок, гусей.

Шкільний курс зоології включає багатий і різноманітний матеріал, який вивчається у тісному зв’язку з різними галузями народного господарства. Під час вивчення свійських тварин (птахів, ссавців), а також шкідників культурних рослин встановлюється зв’язок з дослідно-практичними роботами, зокрема, в сільському господарстві.

Зміст навчальної програми [4] вимагає творчого підходу вчителя біології до використання місцевого матеріалу в процесі вивчення курсу зоології.

Література

1. Барна М. М., Похла Л. С., Шевчик Л. О., Яцук Г. Ф. Біологія для допитливих. Царство тварини. – Тернопіль: Богдан, 2002. – 143 с.
2. Вервес Ю.Г., Балан П.Г., Серебряков В.В. Зоологія. 7 кл. – К.: Генеза, 1996, – 293 с.
3. Козлов М. О. Біологія тварин. Підручник для 7-8 кл. середньої школи. – К.: Радянська школа, 1991. – 240 с.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Біологія. 6-11 кл. – К.: Шкільний світ, 2001.